

Interdisciplinarni rječnik vjere i znanosti

Giuseppe TANZELLA-NITTI - Alberto STRUMIA (ur.), *Dizionario interdisciplinare di Scienza e Fede*, Urbaniana University Press - Città Nuova, Città del Vaticano - Roma 2002., sv. I-II, 2340 stranica.

Već sam naslov ovog monumentalnog pothvata izaziva dužnu pozornost. Ujedno, navodi na pitanje kako to da se dosad, u moru raznovrsnih pothvata, još nije dogodio ovakav pokušaj? Zar je doista trebalo čekati treće tisućljeće da se posloži i izda ozbiljan Interdisciplinarni rječnik znanosti i vjere? Je li odnos znanosti i vjere (bio i jest) toliko značajan da se ovakav pothvat mogao smatrati suvišnim ili je on toliko bolan da se nitko nije usudio dirati u tu ranu?

Dvadeseto stoljeće promijenilo je svijet. Povelu ga je od filozofskih promišljanja u znanstvenu metodu i putem pretvaranja prirodnih i antropoloških znanosti u djelo (tehnologiju) dovelo ga je do neslućenih dosega novih znanosti i do strahotnih izazova novih tehnologija, koje zadiru u sam život. Ujedno, na početku dvadesetog stoljeća mnogi su zasukali rukave i počeli iskapati grob u koji će

pokopati religiju i vjeru, drugi su to pokušali provesti u djelo, a evo, na početku trećeg tisućljeća proživljavamo posve neobičan procvat "nove religioznosti". I nije bez temelja tvrdnja da se početkom trećeg tisućljeća nalazimo na razmeđu, na kojem treba izabrati smjer, koji će onda vjerojatno odrediti budućnost svega svijeta. Izbor tog smjera očito ponajviše uvjetuju dosezi znanosti, ali vjera (teologija) ne bi smjela zaboraviti pred kakvim se to izazovom i zahtjevom nalazi.

Treba priznati da su dvojica priređivača ovog Interdisciplinarnog rječnika poduzeli veliki pothvat, a može se reći i da su više nego kompetentni za taj posao. Giuseppe Tanzella-Nitti, prije nego je postao svećenik i profesor fundamentalne teologije na Sveučilištu Santa Croce u Rimu, nakon studija astronomije u Bologni radio je od 1977. do 1983. u talijanskom Nacionalnom istraživačkom centru (CNR) za radioastronomiju u Bologni i na opservatoriju u Torinu, baveći se najviše ekstralaktičkom astronomijom i istraživanjima brzina galaksija (uredio je prvi Opći katalog radialnih brzina galaksija). Nakon toga posvetio se pitanjima teologije objave i dijalogu između znanosti i teologije, o čemu je objavio nekoliko studija.

Alberto Strumia je profesor fizikalne matematike i više mehanike na Sveučilištu u Bariju, te filozofije znanosti na Bogoslovnom učilištu u Bologni. Član je najznačajnije talijanske istraživačke institucije, Nacionalnog istraživačkog centra (CNR). Od 1974. intenzivno se bavi teorijom polja i teorijom struna (područje kvantne mehanike), te pitanjima termodinamike. Početkom osamdesetih istražuje probleme logike u filozofiji znanosti, te izazove "teorije temelja". Među objavljenim istraživanjima najznačajniji su mu radovi s područja filozofije znanosti, a za teologiju su važni i oni o odnosu znanosti i učiteljstva Crkve.

Tekstove je u dva sveska napisalo 99 autora. Veći broj tekstova sastavili su priređivači (Strumia s područja mehanike, materije i teorije relativnosti, Tanzella-Nitti s područja astronomije, teologije stvaranja i objave). Među suradnicima su svakako renomirani znanstvenici, od kojih su većina deklarirani vjernici, a imaju priznatu znanstvenu reputaciju. Spomenimo samo neka svjetski poznata imena na području znanosti i teologije, kao što su: Francesco Bertola (pluralnost svjetova), Piero Coda (duh), George Coyne (vatikanska zvjezdarnica), Ennio de Giorgi (matematika), Giuseppe del Re (područje kemije), Eugenio Fizzotti (područje psihologije), Peter E. Hodgson (nuklearna fizika), Duccio Macchetto (svemir), Jean-Michael Maldame (mit, simbol), Battisata Mondin (teologija, Toma Akvinski), John Polkinghorne (kvantna mehanika), Paul Poupard (fideizam),

Juan Jose Sanguinetti (vrijeme, svemir), Angelo Serra (genetika), Thomas F. Torrance (Einstein, Maxwell).

Djelo je zapravo posloženo od nekoliko dijelova, koji se međusobno nadopunjuju. Čitavi prvi svezak (1159 str.), te dio drugoga sveska do stranice 1530 tvori središnji dio samoga Rječnika jer obrađuje više od stotinu tema, od agnosticizma i kemije, demografije i ekologije, mogućnosti života izvan zemlje i genetskog inženjeringa, New Agea i presađivanja organa, do vremena i svemira. Potom slijedi drugi dio (str. 1231-2163) u kojem su prikazane i obrazložene glavne ideje značajnih autora s područja vjere i znanosti; od Augustina i Tome Akvinskog do P. Teilharda de Chardina, od Kopernika, Galilea i Giordana Bruna do Georgesa Lemaitrea, od Keplera, Pascala i Newtona do Heisenberga, Plancka i Einsteina. Izabrani su autori koji su najreprezentativniji za neko područje, a ne možda oni koji su se istaknuli svjedočenjem vjere i koje bismo zato očekivali u ovakvom djelu.

Treći dio sadrži dvije vrste najznačajnijih tekstova o odnosu znanosti i vjere. Dio naslovljen *Dokumenti učiteljstva Crkve* (str. 2165-2240) započinje izvadcima iz dogmatske konstitucije *Dei Filius* I. vatikanskog sabora (cap. I. i IV.), potom slijede govori pape Pija XII., dijelovi pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* II. vatikanskog sabora (br. 19-22, 33-39, 57-62), te govori Pavla VI. i osobito Ivana Pavla II. (između 1980. i 1998.) prigodom različitih susreta sa znanstvenicima. Nakon toga priložena je i kratka Antologija tekstova (str. 2241-2269) koji mogu pridonijeti produblivanju osnova ispravnog razumijevanja odnosa kršćanske vjere i znanosti. Dragocjena su, svakako, i osobna svjedočanstva velikih znanstvenika (M. Planck, A. Einstein, P. T. de Chardin, V. Frankl, A. Salam, N. Dallaporta, P. C. W. Davies) o njihovu osobnom stavu prema vjeri, odnosno religiji (str. 2270-2286).

Na samom početku prvoga sveska priložena je vrlo korisna shema "rasporeda tema prema disciplinama" (str. 30-31), a na kraju drugoga sveska čitatelju je ponuđen izbor iz najvrjednije literature, s pojedinih područja, dostupne na talijanskom jeziku (str. 2287-2290). Za kraj, kao što je uobičajeno, ostavljena je shema o načinu kako se služiti ovim Rječnikom po pojedinim područjima (znanstvenim disciplinama), zatim iscrpna Kazala pojmova i imena, te izvori dokumenata i ilustracija.

Kao i u svim djelima koja nastaju suradnjom velikog broja stručnjaka, i u ovome se opaža različitost stilova i nijansi u perspektivama. To, međutim, na stanovit način obogaćuje samo djelo, koje - trudeći se oko maksimalnog poštivanja autonomije znanosti i

vjere - upućuje na njihovu nezaobilaznu povezanost. Donekle je razumljiva prednost koja je uz osnovne teološke teme (osobito s područja objave i trinitarne teologije) dana temama iz filozofije (hermeneutika, epistemologija, svršnost, logika, metafizika, panteizam, istina) i prirodnih znanosti (atomska fizika, astrofizika, matematika, kemija, informatika), a na račun antropoloških znanosti (biogenetika, psihologija, dok sociologije i ekonomije nema). Tu se radi, vele autori, o svjesnom izboru budući da su prirodne znanosti najviše utjecale na odnos vjere sa znanošću uopće, te o izboru da se nekako ostave po strani etičke teme i dileme (autori u Predgovoru vele da samo usputno dodiruju područje morala, usp. str. 10), premda se njihove konotacije često susreću u pojedinim tekstovima.

Ovaj Interdisciplinarni rječnik nije neko sintetičko djelo, niti se to od njega može tražiti. Moglo bi se reći da je više polazna točka mogućeg osobnog, usudio bih se reći vjerničkog putovanja u široki svijet znanosti. S te strane na najosobitiji način može biti koristan upravo teolozima koji su (na primjer uključivanjem teoloških učilišta u svjetovna sveučilišta) upućeni na svijet znanosti. Iako mu je naslovno određene "vjera i znanost" (očito prema sintagmi koja je u redovitoj upotrebi u massmedijima), tekstovi zapravo ponajviše govore o "teologiji i znanosti", smatrajući (s pravom) da je teologija "znanost vjere" i kao takva sposobna za dijalog s drugim znanostima. Osim toga, autori se priklanjaju shvaćanju da je i filozofija znanost (čini se iz kuta gledanja najnovijih matematičko-fizikalnih teorija, koje sve više uključuju filozofijske aspekte), te joj daju poširok prostor u ovom djelu.

Ovo djelo je zamišljeno s vrlo jasnom praktičnom svrhom, naime da posluži zainteresiranim teolozima i znanstvenicima, ali i svim ljudima dobre volje koji tragaju za istinom. Stoga to i nije posve dovršen projekt, budući da se tek sada otvara širi prostor za budući još kompletniji, ne rječnik, nego čitavu interdisciplinarnu enciklopediju odnosa znanosti i vjere. Ipak, svima, a osobito onima koji su više upućeni u teologiju nego u suvremene (prirodoslovne i biološke) znanosti, a teže razumijevanju i vjere i znanosti, ovo djelo može izvrsno poslužiti kao dragocjena polaznica na putu traženja istine.

Ante Mateljan